

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

*МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ*

**COMBAT HORTING AND ACTIVITIES
OF UKRAINIAN LAW ENFORCEMENT
AUTHORITIES**

ІРПІНЬ – 2022

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА МИТНОЇ СПРАВИ
КАФЕДРА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

***МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ***
**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

**03–04 січня 2022 року
м. Ірпінь**

*Рекомендовано до друку Науково-методичною колегією
Національної федерації бойового хортингу України
(протокол від 08.01.2022 № 11).*

Організаційний комітет конференції

Голова оргкомітету:

Чмелюк В. В. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, полковник податкової міліції, учасник бойових дій.

Голова науково-методичної ради оргкомітету конференції:

Єрмоєнко Е. А. – професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, кандидат педагогічних наук, президент Національної федерації бойового хортингу України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, майстер спорту України міжнародного класу, майор десантно-штурмових військ ЗС України, учасник бойових дій.

Заступники голови оргкомітету:

Гришук В. Л. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, підполковник податкової міліції, учасник бойових дій;

Бухтіяров О. А. – кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій.

Члени оргкомітету:

Параниця С. П. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій;

Антоненко С. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Бадьора С. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Гарбовський Л. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету.

Є80 Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 03–04 січня 2022 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Державний податковий університет [та ін.]. – Ірпінь, 2022. – 1738 с.

Збірник містить наукові роботи учасників конференції, дослідження з педагогіки, психології, філософії, історії, теорії і методики викладання бойового хортингу, проведені відповідно до угоди про співпрацю між Національною федерацією бойового хортингу України та Державним податковим університетом. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.

ВІДПОВІДНІСТЬ ПСИХІЧНИХ НАПРУЖЕНЬ РУХОВИМ ПОТРЕБАМ СПОРТСМЕНІВ У ТРЕНУВАЛЬНІЙ СИСТЕМІ З БОЙОВОГО ХОРТИНГУ

ЄРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович

Державний податковий університет

***Анотація.** У даній науковій статті описані чинники психології рухових потреб спортсменів бойового хортингу. Зазначено, що у психогігієнічному плані ранкові тренувальні заняття (приблизно через годину після сну до сніданку) є небажаними. Однак, якщо все ж вони проводяться, то після них, перед навчальним процесом, потрібно хоча б короткочасний відпочинок (наприклад короткий сеанс аутогенного тренування або медитації). При цьому не можна забувати, що ранкова розминка з оптимальним фізичним навантаженням надає на психічну сферу позитивний вплив. Денні та вечірні тренувальні заняття з бойового хортингу, супроводжувані звичними навантаженнями, сприяють підвищенню продуктивності психічної діяльності. Але, оскільки мнемічні процеси фактично не змінюються, а інші психічні процеси зазнають значного поліпшення, остільки в період післядії тренувальних навантажень найменш раціональною буде діяльність, спрямована на запам'ятовування будь-якого матеріалу. Відомо, що змагальна діяльність у бойовому хортингу пов'язана зі значними фізичними і психічними навантаженнями, а в професійному бойовому хортингу – з дуже великими навантаженнями (титольний бій за звання чемпіона світу з бойового хортингу триває основний та додатковий час сутички у декілька раундів). Відомо також, що підійти до таких навантажень можна тільки при адекватних тренувальних навантаженнях, збалансованих з відпочинком спортсмена. З огляду на гетерохронність (різі часові параметри) відновлення функцій організму спортсмена, можна з упевненістю стверджувати, що баланс між навантаженням і відпочинком є основною проблемою бойового хортингу вищих досягнень. Різочасність відновних процесів проявляється в тому, що після виконання різних навантажень спостерігається неоднакове повернення різних показників (біохімічних, фізіологічних, психічних) до вихідного рівня. Після великих тренувальних і змагальних навантажень найбільш тривалим виявляється відновлення психічних функцій спортсмена. Як одна з наук про спорт психології бойового хортингу найбільше пов'язана з теорією та методикою бойового хортингу (психологія фізичного виховання спортсменів засобами бойового хортингу), фізіологією бойового хортингу (психофізіологія бойового хортингу), спортивної гігієною (психогігієна бойового хортингу), спортивною медициною, біомеханікою бойового хортингу, спортивною метеорологією.*

***Ключові слова:** психологія рухових потреб, бойовий хортинг, мнемічні процеси, психологічна підготовка, психофізіологія, психогігієна бойового хортингу.*

Актуальність наукового дослідження. Психологія бойового хортингу – один з тих напрямів психології, які вивчають специфіку конкретних видів діяльності людини: таких, як психологія праці, психологія гри, педагогічна психологія (психологія навчання, виховання, психологія вчителя) [1–11; 17–26]. Місце спортивної психології в системі бойового хортингу визначається двома характеристиками: її місцем як галузі психологічної науки і місцем в системі фахових наук про бойовий хортинг.

Як галузь загальної психології психологія бойового хортингу як виду спорту займає серединне положення в системі природних, філософських і соціальних наукових дисциплін, іноді формуючи і власні наукові напрями.

У природничому напрямі відбуваються взаємні збагачення і взаємоперевірка психології бойового хортингу з фізіологією, психофізіологією, медициною, біологією, математикою, фізикою та іншими супутніми науками.

У філософському аспекті відбуваються взаємні збагачення і взаємоперевірка психології бойового хортингу як із загальнонауковими методологічними дослідженнями (історизм, системний підхід), так і зі спеціально-науковими (діяльнісний, особистісний, комплексний) підходами. У соціальному напрямі психологія бойового хортингу найтісніше пов'язана з педагогікою (навчання і виховання спортсменів, психологія тренера), соціологією (соціальна

психологія бойового хортингу як виду спорту), культурологією (педагогіка бойового хортингу, соціологія бойового хортингу, психологія загальної фізичної культури).

Як одна з наук про спорт психології бойового хортингу найбільше пов'язана з теорією та методикою бойового хортингу (психологія фізичного виховання спортсменів засобами бойового хортингу), фізіологією бойового хортингу (психофізіологія бойового хортингу), спортивної гігієною (психогігієна бойового хортингу), спортивною медициною, біомеханікою бойового хортингу, спортивною метрологією тощо [12]. Не слід забувати і про те, що у психології бойового хортингу використовується значний арсенал допоміжних методів, що реалізують досягнення математики, статистики, кібернетики, електроніки, моделювання. Разом з тим, досягнення психології бойового хортингу знаходять застосування у створенні різної екіпірувальної техніки, спортивного обладнання, спорядження, в демонстраційному забезпеченні суддівства змагань, що входять органічною складовою частиною в численні інформаційні форми (телебачення, радіо, друк).

Виклад основного матеріалу. Сучасний рівень спортивних досягнень у системі бойового хортингу настільки високий, що правомірно постає питання про межі людських можливостей, що обумовлюють ці досягнення. В умовах, коли фізична, технічна і тактична підготовленість спортсменів бойового хортингу вищої кваліфікації досягла приблизно однакового рівня, результат спортивної сутички часто визначається психологічними факторами. Психічні резерви спортсмена бойового хортингу істотно визначають надійність його дій, поведінки у складних умовах змагальної боротьби і, перш за все, в бойовому хортингу вищих досягнень.

Вид спорту бойовий хортинг у загальних рисах пред'являє до спортсменів однакові вимоги, але кожен вид змагальної програми (розділ змагань), кожне спортивне амплуа має свої особливості, в тому числі і психологічні. Спортсмени мають деякі загальні характеристики, і, тим не менш, істотно відрізняються один від одного за своїми поведінковими реакціями.

Спортивна діяльність в бойовому хортингу – це завжди спеціальна діяльність у певному виді змагальної програми даного виду спорту. Спортивні якості, які виробляються в її процесі, залежать від особливостей даного виду змагальної програми, а саме:

розділ змагань «Рукопашна сутичка»;

розділ змагань «Борцівська сутичка»;

розділ змагань «Самозахист»;

розділ змагань «Форма».

Спортсмен в процесі свого тренування намагається, перш за все, розвинути ті якості, які необхідні для даного виду змагальної програми, а інші – розвиває тільки опосередковано, оскільки вони є основою для успішної роботи його в своєму виді програми.

Таким чином, певна спортивна діяльність призводить, з одного боку, до утворення специфічних якостей і структур особистості, а з іншого – до досягнення високих спортивних результатів у даному виді змагальної програми бойового хортингу [13–16].

Змагальна діяльність спортсменів бойового хортингу є основним об'єктом досліджень у психології бойового хортингу та практичного застосування психологічних рекомендацій. Для того, щоб спортсмен досяг високих спортивних результатів, необхідно знати особливості того чи іншого розділу змагань і спортивного амплуа, і відповідно до цього ті вимоги, які пред'являються до особистості спортсмена, його психічних якостей і рівня їх досконалості. Різні фахівці бойового хортингу включають у структуру особистості спортсмена різні компоненти.

У психології бойового хортингу найчастіше виділяють характер у всьому різноманітті його проявів, темперамент і здібності за провідної ролі такого компонента, як спрямованість.

Психопедагогіка у бойовому хортингу. Багато педагогів, психологів, гігієністів, фізіологів, філософів, лікарів говорять про природжений характер, прагнення до руху і про велике значення рухової активності для життєдіяльності людини.

Природна потреба в русі має величезне значення для всіх функцій людського організму без винятку, включаючи психічну функцію. Орієнтуючись на дослідження останніх років, вважається, що придушення потреби в русі у людини позначається негативно, як у сенсі її

органічного життя, так і в сенсі протікання психічних процесів, психічних станів, аж до прояву особистості [27–36]. Підвищення рівня рухової активності знаходиться в прямо пропорційній залежності з деякими характеристиками інтелектуальної діяльності. У процесі фізичного виховання відбувається корекція психічного стану в учнів бойового хортингу.

Основне завдання фізичного виховання спортсменів засобами бойового хортингу полягає в тому, щоб розвинути вроджену органічну потребу в русі, і потребу усвідомлену. Цілеспрямоване і усвідомлене задоволення цієї потреби в освітній, змагальній, прикладній або рекреативно-реабілітаційній діяльності призводить до правильного і ефективного формування фізичної культури особистості спортсмена.

Відомо, що в міру зростання фізичного навантаження зростає тренуваність спортсменів. Особливо це проявляється при заняттях бойовим хортингом, коли потреба в русі має тенденцію до зростання, для чого потрібно ще більше навантаження. Однією з умов прояву активності особистості є рухові потреби, що перетворилися в звичку й активізують всі інші потреби особистості. Таким чином, використання рухів і супроводжуючих їх фізичних напружень з метою не тільки фізичного, а й духовного вдосконалення людини, слід вважати одним з найважливіших завдань психогігієнічної педагогіки бойового хортингу.

Вельми цікаві дослідження впливу фізичних навантажень на психічне здоров'я, розглянутих у світлі трьох класичних категорій психологічної науки: процеси – стани – властивості, що проводяться дослідниками науково-методичної колегії Національної федерації бойового хортингу України, і показали різноспрямованість протікання психічних процесів.

Психологія рухових потреб спортсменів бойового хортингу. Особливе місце в сфері рухових потреб займає бойовий хортинг, в якому діяльність часто пов'язана з великими фізичними навантаженнями спортсменів. Якщо такі усвідомлені потреби в заняттях бойовим хортингом як засобом забезпечення особистої безпеки або підвищення функціонального стану організму цілком зрозумілі, то на неусвідомлену потребу в цьому виді спорту як екстремальної діяльності та її характер звертали увагу фахівці науково-методичної колегії Національної федерації бойового хортингу України. Згадка про психічний характер цієї потреби є в курсі лекцій з дисципліни «Бойовий хортинг» (2020 р.) кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету державної фіскальної служби України. Говорити про наукові дослідження впливу на психофізичні показники тих чи інших компонентів бойового хортингу у процесі організації тренувань зараз, тим більше, доводиться постійно [37]. Разом з тим, дослідження динаміки змін часу реакцій, показників уваги, пам'яті, мислення та інформаційного пошуку під впливом різних за обсягом та інтенсивністю фізичних навантажень, проведене Е. А. Єрмоменком у 2019–2020 рр. в групі спортсменів бойового хортингу різної кваліфікації, дозволило дослідникові сформулювати практичні рекомендації до занять бойовим хортингом, деякі з яких з незначними доповненнями можуть бути рекомендовані для використання в дитячо-юнацьких спортивних школах України:

У психогігієнічному плані ранкові тренувальні заняття (приблизно через годину після сну до сніданку) є небажаними. Однак, якщо все ж вони проводяться, то після них, перед навчальним процесом, потрібно хоча б короточасний відпочинок (наприклад короткий сеанс аутогенного тренування або медитації). При цьому не можна забувати, що ранкова розминка з оптимальним фізичним навантаженням надає на психічну сферу позитивний вплив.

Денні та вечірні тренувальні заняття з бойового хортингу, супроводжувані звичними навантаженнями, сприяють підвищенню продуктивності психічної діяльності. Але, оскільки мнемічні процеси фактично не змінюються, а інші психічні процеси зазнають значного поліпшення, остільки в період післядії тренувальних навантажень найменш раціональною буде діяльність, спрямована на запам'ятовування будь-якого матеріалу.

Відомо, що змагальна діяльність у бойовому хортингу пов'язана зі значними фізичними і психічними навантаженнями, а в професійному бойовому хортингу – з дуже великими навантаженнями (титольний бій за звання чемпіона світу з бойового хортингу триває основний та додатковий час сутички у декілька раундів). Відомо також, що підійти до таких

навантажень можна тільки при адекватних тренувальних навантаженнях, збалансованих з відпочинком спортсмена. З огляду на гетерохронність (різі часові параметри) відновлення функцій організму спортсмена, можна з упевненістю стверджувати, що баланс між навантаженням і відпочинком є основною проблемою бойового хортингу вищих досягнень.

Різноманітність відновних процесів проявляється в тому, що після виконання різних навантажень спостерігається неоднакове повернення різних показників (біохімічних, фізіологічних, психічних) до вихідного рівня. Після великих тренувальних і змагальних навантажень найбільш тривалим виявляється відновлення психічних функцій спортсмена.

У зв'язку з цим слід зазначити, що одним з найважливіших чинників забезпечення ефективності діяльності спортсмена бойового хортингу є рівень його психічної напруги. При цьому в цілісному процесі психічної регуляції діяльності особистості спортсмена можна спостерігати три її головні компоненти: інтелектуальний, емоційний і вольовий. Не випадково в підготовці спортсменів бойового хортингу високої кваліфікації поряд з її фізичними, технічними, тактичними компонентами значне місце займають вольова і психічна підготовка [38–47]. Однак, такий поділ у достатній мірі умовний, оскільки ні розум, ні почуття не можна виокремити з цілого. При цьому, з огляду на всю важливість інтелектуального компонента, принципове значення для ефективності діяльності спортсмена бойового хортингу мають особливості взаємодії і взаємовпливу емоційного і вольового компонентів.

Психічне напруження спортсмена бойового хортингу. Психічне напруження спортсменів бойового хортингу проявляється на тренуваннях і змаганнях. Напруга в тренувальному процесі пов'язана, головним чином, з необхідністю виконувати все більш зростаюче фізичне навантаження. В екстремальних умовах змагань з бойового хортингу до нього додається психічне напруження, що диктується метою досягнення високого спортивного результату. Умовно напругу в тренуванні можна назвати процесуальною, а в змаганні – результативною. Зазвичай вони проявляються не тільки в діяльності, але і до неї, з тією різницею, що процесуальне напруження виникає безпосередньо перед тренуванням, а результативне може виникати задовго до змагання.

Відомо, що стан психічного напруження, також як і фізичної втоми, чередуються з відпочинком, і є засобом досягнення фази суперкомпенсації, тобто – метою спортивного тренування. Однак, ті супернавантаження, які використовуються в сучасному бойовому хортингу вищих досягнень можуть привести до перевтоми, психічної напруженості, тобто до зниження функцій організму, що може розглядатися як негативний фактор. Як відомо, проблемами протидії фізичній перевтомі при зниженні функцій займається *фізична реабілітація*, а при порушенні функцій – *медична реабілітація*. Що стосується психічного перенапруження, то в бойовому хортингу зазвичай прийнято ці проблеми відносити до психологічної підготовки.

Природно, що психопедагогіка бойового хортингу вищих досягнень у значній мірі відрізняється від психопедагогіки фізичного виховання і масового спорту. При цьому можна виділити психопедагогіку тренувального процесу з бойового хортингу і психопедагогіку змагання. Якщо розглядати тренувальний процес як педагогічний процес управління станами спортсмена бойового хортингу із замкнутою петлею зворотного зв'язку, то дуже важливим компонентом тут є система контролю. При управлінні психічним станом такий контроль прийнято називати **психодіагностикою**.

Виходячи з того, що після великих навантажень психіка спортсмена відновлюється довше інших функцій, на перший план виходить знання тренером ознак психічного перенапруження [48–57]. На основі інформації, отриманої комплексними науковими групами під час роботи зі збірними командами України з бойового хортингу, що розглядається крізь призму клініки невротичних станів, можна виділити три стадії психічного перенапруження: нервозність, стомлюваність, і визначити загальні та специфічні для кожної стадії ознаки.

Крім психодіагностики психологічне забезпечення спортивної діяльності в бойовому хортингу включає в себе: психолого-педагогічні та психогігієнічні рекомендації, психологічну підготовку тренера і спортсмена, а також ситуативне управління станом і

поведінкою спортсмена. При цьому пропонуються наступні характеристики динаміки передзмагальної і змагальної психічної напруги: стартова байдужість (СБ), бойова готовність (БГ), стартова лихоманка (СЛ), стартова апатія (СА).

Стартова байдужість означає, що спортсмен досить спокійний, і це пояснюється тим, що майбутні змагання не представляють для нього особливої значущості, рівня його підготовленості цілком достатньо для перемоги. Вважається, що СБ не може сприяти прояву резервних можливостей організму, які розкриваються тільки завдяки екстраординарним психічним станам. Тому стан СБ визначається як несприятливий. Однак, у професійному бойовому хортингу і, зокрема, в професійному підході до змагань поряд з вельми відповідальними змаганнями плануються і чисто комерційні бої, перед якими такий стан можна розглядати як бажаний.

Бойова готовність є оптимальним станом, тому що забезпечує гармонію всіх функцій організму, коли можливий прояв його резервів. Зрозуміло, що підведення спортсмена в такому стані до моменту старту вимагає величезної психопедагогічної майстерності тренера. Але навіть при філігранному підведенні спортсмена до конкретного змагання тренер має бути готовий до виникнення непрогнозованих негативних факторів, які можуть значною мірою знизити стан БГ. Це можуть бути різні організаційні витрати, а також безпосередні впливи психологічного плану.

Такі витрати, зумовлені, як правило, низькою кваліфікацією фахівців, можуть проявитися на будь-якій стадії підготовки спортсмена бойового хортингу, але особливо вони небезпечні на заключному передзмагальному етапі підготовки і в процесі змагань, тобто в підвідному і змагальному мікроциклах.

Психологічне забезпечення спортивної діяльності в бойовому хортингу. Сучасний рівень розвитку бойового хортингу, а відповідно і рівень спортивних результатів, ставить перед усіма науками, в тому числі і перед психологією, ряд проблем, що вимагають відходу від усталених уявлень і стандартних рішень. Однією з таких проблем, яка потребує переосмислення, є проблема психологічної підготовки, яка до теперішнього часу, в зв'язку із запитом спортивної практики, була основною для психології бойового хортингу.

Психологія бойового хортингу як окрема наука. Психологічна підготовка, введена для корекції окремих елементів психічного укладу людини, наприклад: «виховання волі» в рамках морально-вольової підготовки – до 80-х років розширила коло дослідження проблем. Центр досліджень змістився на вивчення проблем, пов'язаних з оцінкою особливостей особистості спортсмена: характеру, темпераменту, спрямованості особистості, інтересів, рівня домагань у спорті; максимальних можливостей спортсмена, його різних психічних якостей, які безпосереднім чином впливають на ефективність спортивної діяльності. З розвитком соціальної психології в поле інтересів спортивних психологів з'явилися питання, пов'язані з соціально-психологічними особливостями особистості і спортивної команди (психологічний клімат; формування міжособистісних відносин тощо). За останній час коло інтересів змістилося на оцінку психічних станів спортсмена і їх регуляції, а також на розробку засобів досягнення максимальної або оптимальної психічної працездатності [58–67]. Це одне з найбільш важливих практичних питань, над яким зараз дуже інтенсивно працюють багато психологів, як у бойовому хортингу, так і поза спортом.

У зв'язку з постійно зростаючими навантаженнями ведеться робота щодо обґрунтування застосовуваних засобів реабілітації після великого фізичного навантаження, відповідальних змагань, напруженого спортивного сезону.

Сучасний бойовий хортинг досяг такого рівня розвитку, де фізична, технічна і тактична підготовленість найсильніших спортсменів знаходиться приблизно на одному рівні. Тому результат спортивних змагань визначається в значній мірі психологічними факторами, можливостями і резервами психіки спортсмена. Чим відповідальніше змагання, тим напруженіше спортивна боротьба, тим більшого значення набуває психічний стан і особливості особистості спортсмена. У бойовому хортингу є безліч прикладів, коли всупереч усім прогнозам, заснованим на оцінці фізичної, технічної і тактичної підготовленості

спортсменів тієї чи іншої спортивної команди, виграв відносно менше підготовлений у технічному плані спортсмен, але більш загартований психологічно. Пояснюють це як правило, психологічними факторами [68–79]. Високий емоційний підйом, бажання перемогти, психологічний настрій – нерідко призводять до перемоги над більш сильним суперником, який недооцінив противника і вступив у боротьбу в стані меншою психологічної мобілізованості. У науково-методичній літературі з бойового хортингу були проаналізовані питання, що зачіпають діяльність практичного психолога, який працює в галузі бойового хортингу, і відображають зміст психологічної підготовки спортсменів.

Таким чином, під психологічною підготовкою стали розуміти процес практичного застосування чітко визначених засобів і методів, спрямованих на створення психологічної готовності спортсмена. Узагальнюючи численні роботи фахівців, теорія і методика бойового хортингу вносить у зміст психологічної підготовленості такі компоненти:

а) властивості особистості, тобто мотивація, домагання, риси характеру, темпераменту, що забезпечують високий рівень працездатності і стабільні виступи на змаганнях;

б) психічні процеси і функції, що сприяють оволодінню прийомами техніки і тактики;

в) стабільні (позитивні) психічні стани, що виявляються у важких умовах тренувань і змагань.

Роль психологічного забезпечення в бойовому хортингу. Разом з цим відзначимо одну особливість сучасного розвитку уявлень про психологічну підготовку. У середині цих досліджень з'являється нове уявлення і новий підхід – психологічне забезпечення, як найбільш загальне і цілісне бачення роботи психолога в системі бойового хортингу. Виділимо основні моменти нового уявлення, що розширює наше бачення і відкриває нові перспективи розвитку практичної спортивної психології бойового хортингу. Термін «психологічне забезпечення» з'явився в лексичі спортивних фахівців відносно недавно. Незважаючи на те, що бойовий хортингу до цього часу якісно, змістовно і функціонально змінився, більшість спортивних фахівців як і раніше мислило в категоріях «підготовки спортсменів». Тому і новий термін, у силу традиції й усталеного способу мислення, був віднесений до процесу підготовки. Іншими словами, мова йшла про психологічне забезпечення підготовки спортсмена, а не нової реальності і перспектив розвитку психологічної науки у сфері практики бойового хортингу, що відкривається в даний час.

На наш погляд, оцінюючи в цілому, можна відзначити, що навіть така фіксація нового напрямку і пов'язана з цим поява поняття «психологічне забезпечення підготовки спортсменів», відображає зміну підходу до психологічних аспектів роботи зі спортсменами бойового хортингу, що, в свою чергу, є наслідком зміни підходу до процесу їх підготовки в цілому. До числа особливостей сучасного бойового хортингу, що впливають на підходи до роботи зі спортсменами, фахівці відносять зрослу конкуренцію, яка відображає високу щільність результатів учасників найбільших міжнародних змагань, коли переможців і призерів поділяють частки бала, активність і візуальні переможні чинники за рішенням суддів; зрослий обсяг тренувальних навантажень, а разом з цим розширився діапазон впливу психогенних факторів.

Тому, твердження нових принципів підготовки спортсменів бойового хортингу обумовлено, в першу чергу, сучасним рівнем розвитку виду спорту і перш за все бойового хортингу вищих досягнень. Водночас, відбуваються зміни в мисленні і підходах до ролі психології в бойовому хортингу, обумовлені розвитком теоретичного і прикладного змісту в самій психологічній науці та особливостями стабільного розвитку бойового хортингу у світі. В цьому місці виділимо дві тенденції розвитку.

Перша пов'язана з процесами, що відбуваються в таких прикладних галузях психології, як психологія праці та інженерна психологія. Суть їх у тому, що в міру свого розвитку і накопичення наукових даних вони перестають бути науками, здатними лише коригувати окремі ланки трудового процесу або комплексу робочих умов [80–89]. В ході свого розвитку

вони стають науками, здатними вирішувати завдання проектування трудової діяльності на основі врахування сукупності чинників різного роду і рівня, що визначають її ефективність.

Друга – пов'язана з усвідомленням значення діяльності для всіх сторін суспільного життя. Теорія діяльності з точки зору її використання в різних областях соціальної практики виступає як інструментальна система проектування і програмування. При цьому принципово те, що мова теорії діяльності дозволяє не тільки описувати існуючі, а й будувати майбутні форми тієї чи іншої практики. Виходячи з цих кардинальних змін ролі психології в соціальній практиці було здійснено аналіз численних робіт, що відображають основні напрями розвитку психології в бойовому хортингу. Тому можна фіксувати необхідність переходу від розв'язання окремих завдань, пов'язаних з її окремими сторонами, до діяльності, що базується на психологічному аналізі, проектуванні всього процесу підготовки спортсменів бойового хортингу.

Грунтуючись на аналізі сучасних тенденцій і переходу від «психологічної підготовки» до «психологічного забезпечення» виділимо наступні риси цього перехідного етапу. Завдання етапу вже не зводиться тільки до психологічної підготовки спортсменів до змагань. Йдеться про психологічно обґрунтовану організацію всього процесу підготовки, а конкретна психологічна підготовки спортсменів до змагань розглядається як частина цієї роботи. Як організований процес психологічного забезпечення підготовки спортсменів бойового хортингу, він орієнтований не на ліквідацію несприятливих проявів психіки, а на мобілізацію психічних резервів підвищення ефективності тренувального процесу, надійності і результативності змагальної діяльності у системі бойового хортингу.

До необхідних умов ефективності можна віднести планування (або в широкому сенсі – проектування) психологічного забезпечення підготовки спортсменів бойового хортингу, в основі якого покладено вимоги виду спорту до психічної організації спортсменів.

До достатніх умов можна віднести зміну і формування нових форм соціально-психологічних відносин у системі «спортсмен – тренер», де вони повноправні, і є активістами планування та реалізації програми підготовки. Звідси вимога до спільної роботи – співпраця тренера, спортсмена і психолога, їх взаєморозуміння, засноване на досить глибоких знаннях тренера в області психології, на готовності психолога зрозуміти проблеми тренера і спортсмена, на відкритості до точки зору партнера у спільній роботі.

Методи психологічного забезпечення в бойовому хортингу. Виходячи з аналізу теоретичних і практичних робіт в області психології бойового хортингу психологічне забезпечення підготовки спортсменів визначається як система заходів, спрямованих на мобілізацію резервів психіки спортсменів, які забезпечують високу ефективність навчально-тренувального процесу, високу надійність і результативність змагальної діяльності.

До основних складових психологічного забезпечення підготовки спортсменів бойового хортингу слід віднести аналіз вимог, що пред'являються даним видом спорту, в якому воно проводиться, до психіки спортсменів, планування підготовки спортсменів з урахуванням психологічних факторів, навчальні та розвивальні програми, спрямовані на формування необхідних спортсменам психотехнічних навичок, розвиток професійно важливих властивостей психіки; корекційні і реабілітаційні програми, пов'язані з наданням допомоги спортсменам і тренерам у вирішенні виникаючих у них психологічних проблем; програм забезпечення виступів у відповідальних змаганнях; програми психологічного контролю.

Погоджуючись у цілому з таким поданням, а також зберігаючи все позитивне, що було накопичено за десятиліття роботи різних психологів у спорті, підведемо попередні підсумки цього етапу розвитку. Уявлення про психологічну підготовку, як і сама практична робота психологів, постійно збагачувалися і розвивалися [90–99]. Наслідком цього стало, по-перше, те, що намітилася тенденція зміни орієнтирів у роботі психологів і вихід на новий рівень бачення психологічної підготовки спортсменів; по-друге, новим узагальненням стало подання про психологічне забезпечення; по-третє, назріло питання про створення міжпредметної області – психології бойового хортингу. Іншими словами, мова йде не тільки про епізодичну участь психологів у бойовому хортингу, не тільки про дослідження проблем і не тільки про

консультативно-діагностичні заходи, а про безпосередню практичну роботу психолога, а отже, і про створення нової предметно-прикладної області. Узагальнюючи цілий цикл робіт, скорочено виділимо головне. Аналіз робіт з психологічної підготовки спортсменів показав, з одного боку, їх необхідність, а з іншого – їх недостатність. Це пов'язано з тим, що процес підготовки і його предмет – готовність, є результатом і наслідком впливу багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів, які в кінцевому підсумку впливають на психіку спортсмена бойового хортингу, а отже є психологічними за своїм змістом. У зв'язку з цим, потрібен аналіз усіх змінних процесу підготовки, а не тільки аналіз однієї складової – стан спортсмена.

До основних недоліків такого уявлення можна віднести:

а) у змістовному плані робота психолога була обмежена умінням володіти засобами психорегуляції або іншими різновидами (гіпноз, навіювання тощо). Звичайно це позитивний момент у роботі, але це лише один із засобів в арсеналі психологічної діяльності. Відповідаючи запитам спортивної практики бойового хортингу, психологія змушена була значно збіднити свою допомогу і не реалізовувати наявні численні засоби;

б) об'єктом підготовки був спортсмен. При цьому, тренер, як головна керівна ланка всім спортивно-педагогічним процесом, випадав з процесу підготовки, і отже з психологічного розгляду. На наш погляд, по-перше, спортсмен бойового хортингу є не об'єктом впливу тренера або психолога, а повноправним учасником процесу підготовки, тобто суб'єктом цього процесу; по-друге, сьогодні психологічна підготовка потрібна не тільки спортсмену, а й тренеру, а також усім, задіяним у підготовці;

в) до сих пір підготовка була орієнтована на окремі структури особистості спортсмена (властивості, процеси, функції), а не на цілісну, системну психічну організацію внутрішнього світу людини-спортсмена;

г) підготовка, як одна з форм роботи психолога, була, в основному, забезпечена діагностичними методами, за результатами яких пропонувалися приватні рекомендації тренеру, який, у свою чергу, вільний був приймати чи не приймати їх. Психолог у цьому процесі не був особою, яка організує процес, і від нього мало що залежало. Широкий набір засобів і методів, які формують особистість людини, розроблених у західній і пострадянській психології виявився досі не затребуваним.

Внаслідок цього діяльність психолога була малоефективна. Аналіз роботи спортивних психологів дозволяє нам констатувати:

1) чисельність фахівців такого роду є недостатньою;

2) серед працюючих є як випускники інститутів фізичної культури, так і випускники факультетів психології;

3) ефективність їх роботи залежить від того, наскільки одні оволоділи психологічними знаннями та вміннями, а інші – специфікою бойового хортингу;

4) одні легко входять у спортивний колектив бойового хортингу, але зводять психологічну підготовку до емпіричної роботи на рівні здорового глузду; інші ніяк не входять у спортивний колектив, намагаються грамотно провести обстеження, але їх результати і пояснення не завжди знаходять розуміння серед практиків бойового хортингу;

5) основою неефективності роботи психологів є не стільки те, що вони говорять «різними мовами», скільки наявність двох, поки не сумісних, розвинених науково-практичних інфраструктур: психології і виду спорту – бойового хортингу.

Таким чином, можна фіксувати, з одного боку, розрив між потребою бойового хортингу в психологічних засобах і відсутністю підготовки фахівців цієї міжпредметної області, а з іншого – розрив між фахівцями з психології та бойового хортингу. Разом з тим, психологічна наука настійно, після довгих десятиліть перебування на периферії суспільного життя, потребує виходу на практику, а спортивна наука бойового хортингу також настійно вимагає нового бачення і технік підготовки спортсменів до тренувальної і змагальної діяльності.

З огляду на всі ці обставини і тенденції сучасного етапу розвитку бойового хортингу, необхідно виходити з того, що бойовий хортинг (як елемент фізичної культури) є однією з форм суспільного устрою, однією з форм життєдіяльності людини, певним способом життя, з

усіма наслідками, що випливають. Заслуга ХХ століття в тому, що спорт став професією, став однією з форм «трудової» діяльності. Спорт представляє собою на даний момент розвинену інфраструктуру, невід'ємну частину світової культури, галузь виробництва матеріальних і духовних цінностей, яка виробляє і відтворює психологічний світ людини – особистість спортсмена і тренера.

Виходячи з цього, стає наочно видно роль і необхідність психолога у сфері бойового хортингу. Тому мова йде не про психологічне забезпечення підготовки спортсмена, яка є лише окремим компонентом більш загальної діяльності психолога, а про психологічне забезпечення всього спортивного простору, всієї спортивної культури, участі психологічної науки в «спортивному виробництві людини засобами бойового хортингу». Отже, до теперішнього часу створені всі умови і передумови для завдання області, міжпредметної за своїм змістом, яку можна позначити як **психологія бойового хортингу**.

Пройдений нами аналіз дозволив виділити ряд вузлових проблем, що виникають перед спортсменом і тренером, і які, у свою чергу, вимагають психологічного рішення. Ці проблеми виникають у зв'язку з оволодінням, розвитком, вдосконаленням і реалізацією спортивної діяльності. Одні проблеми як би концентруються на стороні спортсмена бойового хортингу, інші на боці тренера, треті кореняться у системі взаємовідносин «спортсмен – тренер». Можна констатувати, що спортивна діяльність в бойовому хортингу (як втім і будь-яка інша культурно-історична форма діяльності) є джерелом породження не тільки специфічних проблем спортсмена і тренера, але і психічних новоутворень особистості.

Роль спортивного психолога у психологічному забезпеченні тренувального процесу

В рамках запропонованої системи психологічного забезпечення практичний психолог отримує можливість найбільш продуктивно будувати свою діяльність, виділяючи в ній основні напрями та проблеми. До основних проблема віднесемо: розробка і подальша робота щодо дослідження особистості спортсмена і тренера; психологічне забезпечення організації систем «спортсмен – тренер», «спортсмен – спортсмен», «спортсмен – команда», «спортсмен – сім'я», «спортсмен – кар'єра» тощо, а також підготовки до змагань; розробка дослідних програм з психології управління спортивним рухом у системі бойового хортингу; вдосконалення освітніх програм навчання і виховання спортсменів бойового хортингу (що мають і не мають відхилень у фізичному розвитку) тощо.

До напрямів його професійної діяльності можна віднести: організаційно-методичну, дослідницько-аналітичну, психотерапевтичну та консультативну роботу, а також вдосконалення професійної компетентності та умов освоєння і вдосконалення спортивної діяльності в бойовому хортингу. В сукупності вони охоплюють питання психодіагностики, розвитку та психокорекції, психологічної реабілітації, психогігієни, психопрофілактики, психологічного супроводу праці і життя соціальних суб'єктів, психологічного консультування та освіти. В ході аналітичної роботи з вивчення проблем спортивної діяльності в бойовому хортингу, праці діючих спортивних психологів, змісту і завдань навчання, тренувального процесу і процесу підготовки спортсменів було сформульовано основні вимоги до підготовки практичного психолога: методи, форми і зміст навчання повинні будуватися і здаватися практичними завданнями, що виникають у бойовому хортингу, і визначатися тими функціональними компонентами (вміннями, здібностями), якими має володіти психолог практик для ефективного забезпечення спортивної діяльності в системі бойового хортингу.

Висновок. На закінчення відзначимо, що проблеми, які ми поставили дуже актуальні. На наш погляд, підняті в цій науковій статті питання, як і уявлення, що розвиваються нами, привернуть увагу фахівців бойового хортингу не тільки до обговорення, але до спільної практичної роботи з підготовки спортивних психологів.

Безсумнівно, що введення в спортивну практику бойового хортингу психологів значно збагатить арсенал засобів діяльності тренера, розширить кругозір спортсмена, змістовно поглибить і гуманізує світогляд спортивних практиків, а в цілому сприятиме підвищенню культури і вдосконаленню тренувального процесу.

Коли є попит на фахівців, то розвивається вся галузь. Перш за все, звичайно, треба офіційно виділити психологію бойового хортингу в самостійну спеціальність, щоб можна було здійснювати цілеспрямовану підготовку кадрів, проводити дослідження, захищати дисертації, що не підлаштовуватися під найбільш близьку галузь. Це велика робота, але механізм цього процесу відомий і апробований на інших спеціальностях.

Наступний крок – це реальне впровадження спортивних психологів у різні ланки підготовки спортсменів бойового хортингу, оскільки, незважаючи на зовнішню згоду з важливістю цього напрямку, постійної роботи навіть з провідними клубами і спортсменами не ведеться. Необхідно, щоб спортивний психолог разом з тренером і лікарем став обов'язковим фахівцем у всіх фізкультурних закладах, а в якості зразкового орієнтира можна використовувати процес впровадження психологів у середню школу. Природно, що діяльність спортивних психологів у різних організаціях бойового хортингу буде ефективною тільки в умовах постійного вдосконалення, обміну досвідом, взаємодопомоги, що передбачає активне функціонування централізованої структури, створення консультативної служби, регулярних зборів і спеціалізованого друкованого видання.

Водночас, більшість тренерів, спортсменів намагаються вирішувати свої психологічні проблеми ґрунтуючись більшою мірою на «своєму життєвому досвіді», без урахування психологічних закономірностей спортивної діяльності. І, як показала практика, це їм вдається досить рідко.

Психологія бойового хортингу, як і багато іншого в спорті, тримається за рахунок здорового фанатизму, уваги до проблем спортсменів і готовності їх вирішувати, щирого патріотизму і бажання бачити представників своєї країни серед переможців різних міжнародних змагань. В актив психології бойового хортингу можна віднести детально розроблену систему психодіагностики особистості і психічних станів спортсмена, що дозволяє виявляти сильні і слабкі сторони спортсменів бойового хортингу, робити прогноз ефективності їх майбутньої діяльності в умовах тренувань і змагань, що дає можливість вносити необхідні корективи у процес їх підготовки. В цей же актив можна занести різноманітні методи психологічних впливів і управління психічними станами спортсменів (методи психічної регуляції і саморегуляції), що показали свою достатню ефективність у регуляції психічним станом спортсменів у багатьох стрес-змагальних ситуаціях.

Перспективи подальших досліджень. Подальша робота в напрямі вивчення особливостей бойового хортингу як середовища психологічної і морально-вольової підготовки та загартування особистості, методів виховання учнів спортивних секцій, формування у них відчуття волі до перемоги, лідерського світогляду планується з метою поліпшення культури спортивної діяльності за підтримки сім'ї, укріплення здоров'я, стабільних навичок самоконтролю та психічної саморегуляції юних спортсменів бойового хортингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко С. А. Підготовка професійних захисників України у системі бойового хортингу / С. А. Антоненко, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Гришук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 52–62.
2. Бабурнич С. А. Професіограма спортивного судді з бойового хортингу / С. А. Бабурнич, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 343–353.
3. Бадьора С. М. Методи психічної саморегуляції співробітників правоохоронних органів у системі бойового хортингу / С. М. Бадьора, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 334–346.
4. Біла В. Р. Військово-патріотичне виховання школярів і студентів у процесі занять бойовим хортингом / В. Р. Біла, Е. А. Єрьоменко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних

- органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 242–254.
5. Бобік С. П. Формування професійно-психологічних здібностей співробітників правоохоронних органів у процесі занять бойовим хортингом / С. П. Бобік, Е. А. Єрмоєнко, С. П. Параниця // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 23–38.
6. Боднарчук О. Г. Бойовий хортинг для підготовки співробітників правоохоронних органів / О. Г. Боднарчук, Е. А. Єрмоєнко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 226–242.
7. Бондарчук В. В. Бойовий хортинг як засіб формування професійно-прикладних якостей курсантів і працівників силових структур / В. В. Бондарчук, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 188–200.
8. Брухно Ю. С. Бойовий хортинг як засіб формування фізичної культури студентів і курсантів / Ю. С. Брухно, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 200–214.
9. Буток О. В. Бойовий хортинг і здоров'я людини / О. В. Буток, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 564–575.
10. Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг як система підготовки українського професійного воїна-патріота / О. А. Бухтіяров, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 126–139.
11. Вехтев В. В. Бойовий хортинг у військовому мистецтві / В. В. Вехтев, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 827–840.
12. Вишницький І. О. Застосування прийомів боротьби у різних видах єдиноборств / І. О. Вишницький, Е. А. Єрмоєнко // Збірник наукових статей. – Дніпро : ДДФКіС, 1996. – С. 57–72.
13. Ганчева В. І. Бойовий хортинг: методика застосування дихальних вправ у процесі занять / В. І. Ганчева, Е. А. Єрмоєнко, Г. А. Коломонець // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 667–682.
14. Гарбовський Л. А. Бойовий хортинг і методика викладання у закладах вищої освіти / Л. А. Гарбовський, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 155–173.
15. Гречана Л. О. Бойовий хортинг у системі початкової школи закладів загальної середньої освіти / Л. О. Гречана, Е. А. Єрмоєнко, С. М. Солодько // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28–29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіт», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 554–563.
16. Гречаний О. М. Методика викладання бойового хортингу в процесі гурткової роботи у закладах загальної середньої освіти / О. М. Гречаний, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 251–262.
17. Грищук В. Л. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної підготовки правоохоронців до виконання службово-бойових завдань з протидії контрабанді у районах здійснення операції об'єднаних сил / В. Л. Грищук, Е. А. Єрмоєнко, О. А. Бухтіяров // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 59–73.

18. Деркач О. В. Розвиток фізичних якостей у співробітників правоохоронних органів засобами бойового хортингу за методом функціонального тренування / О. В. Деркач, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Бутко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 384–403.
19. Довгань Н. Бойовий хортинг як інструмент соціалізації студентів закладів вищої освіти / Н. Довгань, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 177–186.
20. Ерёмєнко Э. А. Хортинг – философия украинского единоборца / Э. А. Ерёмєнко // Боевые искусства – ключи к совершенству. – 2012. – № 6. – С. 4–5.
21. Єрмоєнко В. Засоби профілактики основних стоматологічних захворювань у студентів, курсантів, спортсменів бойового хортингу та співробітників правоохоронних органів / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 116–126.
22. Єрмоєнко В. Е. Медичний контроль змагальної діяльності з бойового хортингу / В. Е. Єрмоєнко, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 195–215.
23. Єрмоєнко В. Стоматологічне здоров'я дітей та молоді як чинник спортивних успіхів у бойовому хортингу / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 96–111.
24. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг. Навчальна програма спортивної секції з бойового хортингу для учнів середнього шкільного віку 5–9 класів : навч. програма / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти. – ГС «НФБХУ», 2021. – 127 с.
25. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – виховна система школярів України / Е. А. Єрмоєнко, О. М. Гречаний // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 240–251.
26. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – професійно-прикладний вид спорту правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 203 с.
27. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі професійної підготовки співробітників державних правоохоронних органів : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України. – Київ : ГС «НФБХУ», 2021. – 222 с.
28. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 31–39.
29. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 215–225.
30. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб військово-патріотичного виховання старшокласників / Е. А. Єрмоєнко, К. М. Кукушкін // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 273–287.
31. Єрмоєнко Е. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.
32. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб прикладної психофізичної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей відомчих закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 128–138.
33. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб професійно-психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Нац. федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 138 с.
34. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як система формування готовності співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 110–128.

35. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як чинник формування військово-патріотичних здібностей, фізичної культури та основ здоров'я учнівської молоді / Е. А. Єрмоєнко, І. В. Кузора // *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 8 (128) 20. С. 61–69.
36. Єрмоєнко Е. Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 55–70.
37. Єрмоєнко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Едуард Анатолійович Єрмоєнко. – К., 2016. – 222 с.
38. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт/»*. – 2019. – Вип. 10 (118). – 2019. – С. 49-56.
39. Єрмоєнко Е. А. Виховна система бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 156–171.
40. Єрмоєнко Е. А. Відкрита заява Едуарда Єрмоєнка про заснування хортингу – національного виду спорту України 17 липня 2008 року / Е. А. Єрмоєнко // *Мін-во України у справах сім'ї, молоді та спорту*. Київ : Тренерська рада, 2008. – 7 с.
41. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу* : зб. наук. праць / Нац. академія педагогічних наук України, Ін-т проблем виховання НАПН України, Українська федерація хортингу. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 1. – С. 10–19.
42. Єрмоєнко Е. А. Військово-прикладний і бойовий хортинг у системі професійної підготовки допризовної молоді, військовослужбовців та правоохоронців / Е. А. Єрмоєнко, С. С. Полторацький // *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р.* / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 527–533.
43. Єрмоєнко Е. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.
44. Єрмоєнко Е. А. Декларація хортингу у світі / Е. А. Єрмоєнко // *Колегія Мін-ва України у спр. сім, мол. та сп.* : Київ, 2008. – 12 с.
45. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.
46. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.
47. Єрмоєнко Е. А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії / Е. А. Єрмоєнко // *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі* : зб. тез IV наук.-практ. інтернет-конфер., 25-31 травня 2020 р., м. Ірпінь – м. Хмельницький / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи, 2020. – С. 18–23.
48. Єрмоєнко Е. А. Концепція розвитку бойового хортингу в системі освіти України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, ГС «Національна федерація бойового хортингу України. – К. : ГС «НФБХУ», 2020. – 122 с.
49. Єрмоєнко Е. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.
50. Єрмоєнко Е. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2018. – Вип. 9. – С. 127–138.
51. Єрмоєнко Е. А. Міжнародні правила змагань з хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Київ : МГО «Міжнародна Федерація Хортингу», 2009. – 85 с.

52. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи «Хортинг» для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
53. Єрмоєнко Е. А. Наукове обґрунтування психолого-педагогічних умов виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. - Вип. 3 (123). - С. 47-56. - DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).09.
54. Єрмоєнко Е. А. Основні принципи бойового хортингу. *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць*. К. : Паливода А. В. 2018. Вип. 9. С. 22–31.
55. Єрмоєнко Е. А. Особливості самовиховання в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 40–55.
56. Єрмоєнко Е. А. Особливості фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів засобами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 39–42.
57. Єрмоєнко Е. А. Правомірність застосування службово-прикладних прийомів фізичного впливу системи бойового хортингу в екстремальних умовах соціального характеру у межах необхідної самооборони / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 95–110.
58. Єрмоєнко Е. А. Принципи виконання й методика вивчення базових технічних елементів хортингу: методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 87 с.
59. Єрмоєнко Е. А. Психічні процеси в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 63–72.
60. Єрмоєнко Е. А. Робоча програма фізкультурно-оздоровчих занять з хортингу для дітей / Е. А. Єрмоєнко // К. : Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України, 2009. – 32 с.
61. Єрмоєнко Е. А. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 187–205.
62. Єрмоєнко Е. А. Теоретико-методичні засади виховання наполегливості в молодших школярів у процесі занять бойовим хортингом : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ін-т проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 191 с.
63. Єрмоєнко Е. А. Технічна підготовка спортсмена бойового хортингу : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 652 с.
64. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навчально-методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 227 с.
65. Єрмоєнко Е. Філософія бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2018. – Вип. 9. – С. 82–104.
66. Єрмоєнко Е. Формування фізичної культури та цінностей здорового способу життя студентської молоді як передумова спортивних успіхів у бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 261–274.
67. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді на заняттях хортингом у навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 6. – С. 115–123.
68. Єрмоєнко Е. А. Хортинг : навчальна програма гурткової (секційної) роботи для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Єрмоєнко Едуард Анатолійович. – Київ : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
69. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
70. Зверев А. В. Бойовий хортинг у методиках вдосконалення силових якостей спортсменів різних вікових груп / А. В. Зверев, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // *Бойовий хортинг та діяльність*

- правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 593–603.
71. Івашковський В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. Івашковський, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.
72. Ільницький І. Р. Хортинг та організація навчання / І. Р. Ільницький, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Збірник наукових праць. – Київ : Паливода А. В., 2008. – С. 247–258.
73. Карасевич С. А. Бойовий хортинг як засіб морально-етичного виховання особистості / С. А. Карасевич, Е. А. Єрмоєнко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 346–357.
74. Кібліцький Р. В. Бойовий хортинг: концептуальні засади розвитку і популяризації в Україні / Р. В. Кібліцький, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 502–514.
75. Коломоєць Г. А. Бойовий хортинг і принципи формування духовно-моральної вихованості учнів / Г. А. Коломоєць, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Деревянко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 776–793.
76. Колос М. А. Бойовий хортинг: швидкісно-силова підготовка та оптимізація управління навчально-тренувальним процесом / М. А. Колос, Е. А. Єрмоєнко, О. М. Сидоренко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 493–502.
77. Кузора І. В. Військово-патріотична програма бойового хортингу / І. В. Кузора, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 840–852.
78. Кукушкін К. М. Методика військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом / К. М. Кукушкін, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 6–14.
79. Куцкір М. С. Принципи виховання системних вольових якостей спортсменів хортингу / М. С. Куцкір, Е. А. Єрмоєнко, О. М. Гречаний // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 108–126.
80. Литвиненко А. М. Бойовий хортинг – комплексна система фізичного виховання особистості / А. М. Литвиненко, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 403–422.
81. Лях В. Інноваційні підходи у боротьбі «Лави на лаву» з учнями козацьких класів і спортсменів бойового хортингу / В. Лях, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 164–176.
82. Ляховець О. О. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у дітей дошкільного віку / О. О. Ляховець, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 305–315.
83. Остапенко О. І. Бойовий хортинг як засіб формування у старшокласників готовності до військової служби / О. І. Остапенко, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 638–652.
84. Петрочко Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрмоєнко. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 544 с.
85. Полторацький С. С. Бойовий хортинг у впровадженні воїнських традицій українського народу / С. С. Полторацький, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 538–550.

86. Присяжнюк С. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. Присяжнюк, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.
87. Пустолякова Л. Бойовий хортинг у системі навчання фізичних вправ загального розвитку та спеціально-підготовчих вправ на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти / Л. Пустолякова, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 187–195.
88. Рудей Д. Ю. Бойовий хортинг у комплексі виховних засобів спортсменів шкільного віку / Д. Ю. Рудей, О. М. Гречаний, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 334–343.
89. Сичов С. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. Сичов, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.
90. Сікан В. Ю. Технології здоров'язбереження у методиці хортингу / В. Ю. Сікан, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 284–301.
91. Степанюк А. В. Планування та організація навчально-виховного процесу з хортингу / А. В. Степанюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 325–338.
92. Степура Т. М. Бойовий хортинг як засіб формування специфічних психічних властивостей співробітників правоохоронних органів / Т. М. Степура, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 173–188.
93. Тішин А. В. Застосування прийомів бойового хортингу при вдосконаленні навчання у вищих освітніх установах правоохоронних органів України / А. В. Тішин, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 296–305.
94. Федорченко Т. Є. Бойовий хортинг і методика проведення занять в умовах здоров'язберігальної педагогіки / Т. Є. Федорченко, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 695–713.
95. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг у підрозділах державної митної служби для підготовки співробітників до протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил на сході України / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 7–25.
96. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг як чинник навчання і професійної підготовки курсантів закладів вищої освіти правоохоронної спрямованості / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 8–23.
97. Шаповалов Б. Б. Перспективи розвитку бойового хортингу як засобу підготовки військовослужбовців правоохоронних органів військової структури до дій з ризиком для життя та здоров'я / Б. Б. Шаповалов, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 315–322.
98. Шило О. М. Фізичне і морально-психологічне становлення особистості засобами хортингу / О. М. Шило, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць. – К. : Паливода А. В., 2010. – С. 127–140.
99. Savchenko, A. (2017). Combat horting – educational practice for young people / A. Savchenko, E. Yeromenko // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 88–95.

Yeromenko E. A.

State Tax University, Irpin, Ukraine

CORRESPONDENCE OF MENTAL TENSIONS TO MOVEMENT NEEDS ATHLETES IN THE TRAINING SYSTEM OF COMBAT HORTING

***Abstract** This scientific article describes the factors of psychology of motor needs of combat horting athletes. It is noted that in terms of psycho-hygienic terms, morning training sessions (approximately one hour after bedtime before breakfast) are undesirable. However, if they are still held, then after them, before the learning process, you need at least a short rest (such as a short session of autogenic training or meditation). At the same time we must not forget that the morning warm-up with optimal physical activity has a positive effect on the mental sphere. Daytime and evening training sessions on combat horting, accompanied by the usual loads, help to increase the productivity of mental activity. But, since mnemonic processes do not actually change, and other mental processes undergo significant improvement, so much so that in the period of the aftermath of training loads will be the least rational activity aimed at memorizing any material. It is known that competitive activity in combat horting is associated with significant physical and mental strain, and in professional combat horting - with very heavy loads (the title fight for the title of world champion in combat horting lasts the main and additional time of the fight in several rounds). It is also known that such loads can be approached only with adequate training loads, balanced with the rest of the athlete. Given the heterochrony (different time parameters) of the restoration of the functions of the athlete's body, it is safe to say that the balance between exercise and rest is the main problem of combat horting of higher achievements. The diversity of recovery processes is manifested in the fact that after performing different loads, there is a different return of different indicators (biochemical, physiological, mental) to the initial level. After heavy training and competitive loads, the recovery of the athlete's mental functions is the longest. As one of the sciences of sport, the psychology of combat horting is most related to the theory and methods of combat horting (psychology of physical education of athletes by means of combat horting), physiology of combat horting (psychophysiology of combat horting), sports hygiene (psychohygiene, medical horticulture, combat horting, sports metrology.*

***Key words:** psychology of motor needs, combat horting, mnemonic processes, psychological training, psychophysiology, psychohygiene of combat horting.*